

Taloustieteen moniottelija, armoitettu teoreetikko ja globalisatiokriitikoiden idoli, vuoden 2001 talousnobelisti Joseph Stiglitz lyttää uusimmassa kirjassaan Freefall amerikkalaisen kapitalismin. Kirja käsittelee vuoden 2008 talousromahduksen syitä, reagointia talouskriisiin ja Yhdysvaltain talouden tulevaisuuden näkymiä.

Stiglitzin pääteesi on, että amerikkalainen säätelemätön markkinatalous ei tuota yhteiskunnallisesti tavoiteltavaa eikä kestävää lopputulosta. Presidentti Reaganin kaudesta alkaen markkinoille annettiin liikaa valtaa, ja kaikki kulminoitui Bush nuoremman kauteen (presidentin, jota Stiglitz aiemmin on kutsunut Yhdysvaltain historian surkeimmaksi), jolla tehdyt virheet syöksivät koko maailman lamaan. Obaman muutokset ovat jääneet liian pinnallisiksi, ja mikäli sama tahti jatkuu, niin edessä on vain uusia kriisejä.

Näissä teemoissa Stiglitz on elementissään. Hän kuuluu niihin taloustieteilijöihin, jotka jo vuosia aiemmin varoittivat tulevasta lamasta. Hänen aiempi teoriatyönsä osoitti, kuinka markkinat toimivat huonosti silloin, kun informaatio on epätäydellistä ja epäsymmetristä. Se tarjoaa vankan perustan kritisoida Bushin hallinnon ääri-liberaalia politiikkaa. Ja kritisoinnin Stiglitz todellakin osaa. Joissakin aiemmissa kirjoissaan (kuten "Globalization and Its Discontents") Stiglitzin kritiikki oli osittain perusteetonta, mutta tällä kertaa täystyrmäys on ihan paikallaan, niin outoja jotkut ratkaisut ovat esimerkiksi Bushin kaudella olleet.

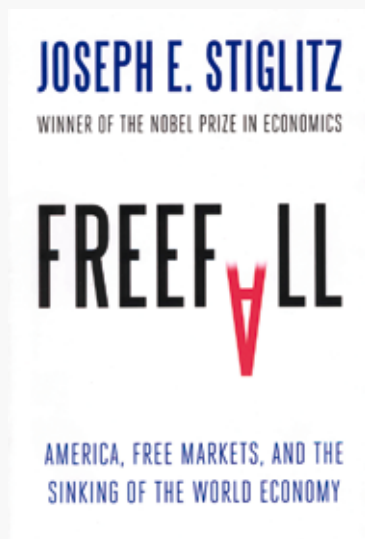
Stiglitzin mielipiteet laman syistä ovat melko tavanomaisia. Asuntoluotomarkkinoiden holtittomat käytännöt ja riskin perusteeton aliarviointi asuntolainojen arvopaperistumisen myötä synnyttivät perustan asuntokuplal-

le. Yhdysvaltain keskuspankin, Fedin, liian löyhä rahapolitiikka ja sen haluttomuus säännellä pankkitoimintaa antoivat mahdollisuuden kuplan paisumiselle. Yhdysvaltain talouden krooninen vaje (johon yhdistyi Kiinan ja joidenkin muiden maiden vaihtotaseen ylijäämät) pitivät yllä kestävämpään kulutukseen pohjautuvaa kasvua USA:ssa. Ja kun romahdus alkoi, Bushin hallinnon haparoivat otteet syöksivät markkinat lisäpaniikkiin.

Päävastuun reagoinnista kriisiin kantaa kuitenkin Obaman hallinto. Tiimiin valittiin liian tiiviissä yhteyksissä aiempaan politiikkaan ja rahamarkkinoihin olleita ihmisiä, jotka eivät ole uskaltaneet tehdä riittävän radikaaleja ratkaisuja. Taloutta koetetaan kohentaa varovaisilla reformeilla, kun se, mitä todella tarvittaisiin, olisi selkeä visio perustavimmista talouden rakennemuutoksista.

Talouden elvytyspaketti jäi Stiglitzin mielestä liian pieneksi, kun ottaa huomioon, kuinka paljon työttömyys kasvoi ja vapautti kapasiteettia. Elvytys perustui liikaa veronkevennyksiin ja siten kulutuksen ruokkimiseen, kun pääpanostukset olisi pitänyt kohdentaa investointeihin, erityisesti julkisen sektorin jälkeensä jääneen infrastruktuurin kohentamiseen. Liittovaltio ei myöskään tukenut riittävästi osavaltioita, jolloin niiden tekemät leikkaukset heikensivät elvytyksen tehoa. Kaikki tämä osuu, huvittavaa kyllä, täsmälleen yhteen sen kanssa, miten me PT:ssä olemme kritisoineet Suomen elvytyspolitiikkaa.

Leijonanosan kirjasta Stiglitz suuntaa amerikkalaisen asuntorahoituksen ja pankkitoiminnan kummallisuuksiin. Hän tuo esiin hiuksia nostattavia yksityiskohtia asuntoluototuksesta. Luotonottajille uskoteltiin, että heidän

Joseph E. Stiglitz:

Freefall.

America, Free Markets and the Sinking of the World Economy

W.W. Norton & Company, 2010. 361 s.

Jukka Pirttilä
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos
jukka.pirttila@labour.fi

kuukausieränsä voi jopa alittaa pelkän korkojen osuuden: kun asuntojen hinnat vain nousevat, lainasumman voi päivittää ylöspäin ja siinä samassa saada vielä vähän lisärahaa vaikkapa uuteen autoon. Osa lainoista myönnettiin myös ilman minkäänlaista todistusta tuloista, joskus jopa kannustettiin yliarvioimaan tulonsa – näin kävi niin sanottujen *liar loansien* eli valehtelijoiden lainojen kohdalla.

Samanaikaisesti kun rahoitussektori kehuskeli näillä ”innovaatioillaan” – Stiglitz käyttää johdonmukaisesti lainausmerkkejä kuvatessaan näiden tuotteiden ”etuja” – se ei kyennyt kehittämään kuluttajia todellisuudessa hyödyttäviä ratkaisuja. Nykytilanteeseen Stiglitz esittää mielenkiintoisen ajatuksen siitä, että asuntomarkkinoilla pakkohuutokauppojen sijasta otettaisiin käyttöön asunnonhaltijan eräänlainen konkurssimenettely (amerikkalaisen konkurssilainsäädännön kuuluisa Chapter 11): velkaa leikattaisiin, asunto jäisi omistajalleen, mutta mahdollisen myöhemmän arvonnousun kuittaisivat velkojat.

Kovimmin Stiglitz moukari suuria pankkeja. Rahoitusmarkkinoiden osuus koko taloudesta nousi paljon yli sen, mi-

tä reaalityalouden toimivuus todella edellyttäisi. Bush ja Fed luottivat markkinoiden omaan regulaatioon, ilman että kukaan ymmärsi, ettei yksittäisen pankin kannata kantaa vastuuta systeemiriskistä. Kannustimet olivat aivan pielessä, suosien hillitöntä riskinottoa, eikä niitä ole ainakaan parantanut pankkien pelastusohjelma, joka tehtiin rahamarkkinoita miellyttävällä tavalla ilman, että osakkeenomistajat olisivat välttämättä joutuneet kantamaan oman vastuunsa. Uskomatonta on myös se, että esimerkiksi johtajat Fedin New Yorkin aluekonttoriin, jolla oli suuri vastuu pankkien pelastamisessa, valitsee paikallinen liike-elämä, pankit mukaan luettuna.

Ennen kuin kaikkia pankkeja pelastetaan, olisi tullut miettiä sitä, mihin rahoitusmarkkinoita halutaan ohjata. Nyt sektorille on hakeutunut aivan liian paljon fiksuja nuoria ihmisiä, joiden olisi pitänyt olla jossain järkevässä yhteiskuntaa aidosti palvelevassa työssä. Jos pankit ovat liian suuria että niiden voisi antaa kaatua, looginen johtopäätös tästä on, että silloin ne ovat liian suuria.

Stiglitz lopettaa kirjansa amerikkalaisen elämäntyylin pohdintaan. Hän ker-

too, kuinka hänen äitinsä opetti, että raha ei pelkästään ole tärkeää, ja että aivojaan pitää käyttää, mutta ei tulojen maksimointiin, vaan yhteisen hyvän palvelukseen. Stiglitzin mukaan amerikkalaisissa arvoissa on eksytty näistä periaatteista liian kauas, liiaksi individualismiin ja materialismiin. Johtajat väittävät, että he eivät tee parastaan ilman jättimäisiä tulospalkkioita, kun pelkkä erittäin hyvä kuukausipalkka ei muka riitä. Vauraus kasvoi, mutta työtunnit vain kasvoivat. Vapaa-ajan ajatellaan kuitenkin yleensä olevan hyödyke siinä missä muutkin: sitä halutaan lisää, kun tulot kasvavat.

Stiglitz ei kannata sosialismia – hän itse asiassa kirjoittaa pelkäävänsä, että monet kehittyvät maat liikkuvat liikaa sääntelyn suuntaan vastalauseena vapaan amerikkalaismallin aiempaan tuputukseen. Hän selvästi sympatisoi eurooppalaisia ratkaisuja julkisen sektorin oikeasta roolista taloudessa. Pohjoismaisen mallin kannattajan on tähän helppo yhtyä, mutta jos pelkkää talouskehitystä katsoo BKT:n kasvun kautta, Yhdysvaltain talouden kylä ennustetaan nyt nousevan Eurooppaa nopeammin. Aiempi kulutuskeskeinen malli ei Stiglitzin mukaan voi olla ympäristön kannalta kestävä, joten pelkkä talouteen tuijottaminen ei yksinkertaisesti onnistu. Siinäkin mielessä muutosta tarvitaan, ja Stiglitz on tehnyt mainion palveluksen kokoamalla ongelmat ja osan niiden ratkaisumalleistakin yhteen. ■